

Навчальний проєкт як інструмент залучення учнів початкових класів до пошуково-дослідницької діяльності (методичні рекомендації)

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб; формування системи цінностей сучасної людини; розвиток самостійності, творчості та допитливості, незалежного мислення, оптимізму та впевненості в собі; плекання любові до рідного краю; формування активної громадянської позиції, відповідальності за своє життя, збереження навколишнього світу [6]. Реалізація мети початкової освіти полягає у формуванні здатності учня до самовизначення та саморозвитку не тоді, коли він сприймає готові знання, а у процесі його власної навчально-пізнавальної діяльності, скерованої на відкриття «нових» знань. Це вимагає пошуку таких форм організації освітнього процесу, що допомагають набуттю як предметних, так і ключових компетентностей школярів, створюють умови для творчої самореалізації учнів, підвищують мотивацію для отримання знань, розвивають їхні інтелектуальні здібності. Значну роль при цьому відіграє використання в освітньому процесі пошуково-дослідницької роботи.

Одне з головних завдань учителя початкових класів, відповідно до Концепції «Нова українська школа» – навчити школярів здобувати знання самостійно, уміти застосовувати їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань [7].

Дослідницька та пошукова діяльність учнів сприяє підвищенню їхньої пізнавальної активності, самостійності, інтересу до навчання; учить бути уважними; формує вміння виділяти головне, зіставляти, порівнювати, робити висновки, давати оцінку вчинкам людей, суспільним, культурним явищам і процесам; розвиває навички висловлювати свої міркування образно, добираючи необхідні докази; дає можливість урізноманітнювати процес навчання, робити його цікавим і корисним.

Реалізувати пошуково-дослідницьку діяльність у початкових класах допомагає метод навчальних проєктів. Він дозволяє впроваджувати діяльнісний, особистісно орієнтований підхід у навчанні; стимулювати інтерес учнів до пізнання нового; розв'язувати проблеми та використовувати їхні знання у конкретній практичній діяльності; формувати здібності до самоосвіти та командної роботи.

Навчальний проєкт поєднує пошукову, пізнавальну, дослідницьку та перетворювальну діяльність, що відкриває можливості для врахування індивідуальних особливостей учнів під час розподілу завдань між учасниками [3]. В основі методу проєктів лежить креативність, вміння дітей орієнтуватися в інформаційному просторі та самостійно конструювати свої знання.

Метод проєктів – це педагогічна система, яка взаємопов'язує засоби та принципи, необхідні для створення організованого та цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості учня [3]; сукупність операцій оволодіння певною сферою практичного та теоретичного знання, тією чи іншою діяльністю; спосіб організації процесу пізнання [1].

Мета проєктної діяльності: створення умов, за яких учні самостійно отримують знання з різних джерел інформації, учаться користуватися ними для розв'язання нових, пізнавальних і практичних завдань, удосконалюють комунікативні навички, розвивають дослідницькі вміння та аналітичне мислення.

Завдання проєктного навчання у початковій школі:

- сприяти підвищенню особистої впевненості у кожного учасника проєкту;
- розвивати комунікативність та уміння співпрацювати;
- забезпечувати механізм розвитку критичного мислення дитини, уміння шукати шляхи вирішення проблеми;
- розвивати в учнів дослідницькі уміння (виявлення проблем, збір інформації); спостережливість; уміння висувати гіпотези, узагальнювати;
- розвивати аналітичне мислення.

Проєкти в початкових класах мають відрізнятися простотою, щоб учень чітко уявляв не тільки завдання, що стоїть перед ним, а й шляхи його виконання. У початковій школі діти тільки починають учитися бути дослідниками. Тому вчитель має бути тактовним, відчувати прагнення та старання дітей, підтримувати, учити їх координувати свої зусилля із зусиллями інших. Роль учителя змінюється залежно від етапів роботи над проєктом. Однак на всіх етапах учитель має виступати у ролі спостерігача, організатора, координатора, консультанта, фасилітатора, помічника.

Моделюючи різні ситуації, трансформуючи освітнє середовище, доцільно спонукати учнів до постановки запитань, роздумів, самостійної оцінки того чи іншого явища тощо. У роботі над проєктом учителю варто допомагати дітям у пошуку потрібних джерел інформації; самому виступати джерелом інформації; координувати весь процес; заохочувати учнів; підтримувати неперервний зворотній зв'язок із школярами.

Акцентуємо увагу, що особливістю проєктної діяльності молодших школярів є :

- виключна основа на власний досвід: спостереження за подіями та змінами у навколишньому середовищі;
- поелементність дій: розбиття процесу на елементарні дії зрозумілі дитині;
- детальне відпрацювання кожного етапу проєкту;
- індивідуальність роботи: кожний етап має бути засвоєний на практичному рівні кожною дитиною;
- формування вмінь роботи у парі виключно на основі взаємодопомоги, а не взаємозаміни;
- обережна підтримка та постійна зовнішня мотивація пошукової активності;
- розвиток особистісних якостей молодшого школяра;
- присутність елемента зацікавлення, здивування відкриттям, інтелектуальна радість, очікування нового;
- помірна складність і посильність завдань;
- практична значущість результатів: здатність бачити можливість для застосування знань у повсякденному житті [2].

Звертаємо увагу на варіативність підходів до використання проєктів у початковій освіті:

- домашня попередня робота з батьками, та подальше представлення у класі (індивідуальний проєкт);
- індивідуальна та групова робота у класі під керівництвом учителя;
- частково-самостійна робота над груповим проєктом (якась частина має бути зроблена дитиною вдома, та для завершення проєкту й отримання результату, учні знову мають об'єднатися у групи);
- колективна робота: увесь клас працює над єдиним проєктом, при цьому думка кожної дитини має бути врахована та почута, кожен несе відповідальність за виконання конкретного етапу (елементу) проєкту;
- естафетний спосіб виконання проєкту (кожний наступний етап виконується лише за умови завершення попереднього); при цьому над етапами можуть працювати як окрема дитина так і група учнів;
- творчий проєкт: дитина відображає власну думку від попередньо самостійно опрацьованого матеріалу, розкриває перспективи власного розвитку, які вона вбачає;
- проєкти-змагання, в основі яких лежать ключові запитання хто? що? де? як? коли? навіщо? Доцільно такі змагання організувати у спосіб, де по завершенні чітко встановлюється важливість та вагомість кожного представленого результату [7].

Акцентуємо увагу на основних вимогах до проєктної діяльності учнів:

- наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми, що потребує інтегрованих знань, дослідницького пошуку для її розв'язання;
- практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів;
- самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів;
- структурування змістовної частини проєкту (із приведенням поетапних результатів);
- запровадження дослідницьких методів: визначення проблеми досліджуваних завдань, що впливають із неї, висунення гіпотези їх вирішення, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, коректування висновків [5].

У підготовчій роботі до реалізації навчального проєкту вчитель має послідовно пересвідчитись, що запропонована ним діяльність відповідатиме всім зазначеним вимогам і лише після цього переходити до реалізації задуму на практиці, працюючи із класом чи окремими учнями.

Пропонуємо етапи проведення навчального проєкту [1]:

1 етап. Підготовка. Відбувається визначення теми та мети, завдання проєктної діяльності, обґрунтування, актуалізація, визначення проблеми, збирання й аналіз даних, формулювання гіпотези.

2 етап. Планування. Відбувається формування груп, розподіл обов'язків, планування роботи; визначення джерел, засобів збирання та методів аналізу інформації; форм і методів контролю; засобів презентації результатів; критерії оцінювання результату та процесу; визначення напряму та формулювання назви

проєкту всіма членами колективу спільно; корекція з боку учителя, пропонування ідеї, висування пропозиції; формулювання учнями завдань і визначення плану дій.

3 етап. Реалізація проєкту. Збирання й обробка інформації з урахуванням теми та мети; підготовка наочного матеріалу; проведення спостереження, робота з джерелами інформації; анкетування; експеримент; контроль і корекція проміжних результатів, співвіднесення їх із метою; керівництво, координація роботи учнів; розробка проєктного продукту.

4 етап. Аналіз проєктного продукту. Здійснення аналізу інформації, формулювання висновків; остаточне оформлення кінцевого продукту (малювання, складання, розфарбовування, оформлення презентації тощо). Учні аналізують інформацію, учитель коректує, спостерігає, радить.

5 етап. Презентація та захист проєкту, оцінювання результатів. Учні розповідають про свою роботу у проєкті, демонструють кінцевий продукт, захищають ідею, зміст, відповідають на запитання опонентів. Здійснення оцінювання результатів і процесу дослідження за завчасно виробленими критеріями. Під час публічного представлення проєкту його учасники ознайомлюють присутніх із поставленими завданнями; розповідають, що нового дізналися та чому навчилися; аналізують виконану роботу, виявляють її переваги та недоліки; доводять її цінність; демонструють результат своєї діяльності; оцінюють свою участь у проєкті, діляться власними враженнями; будують плани на майбутнє.

Пропонуємо можливі результати проєктної діяльності: відеофільм, альбом, бортжурнал, оповідання; фантастична історія, музичне оповідання, виготовлення листівок, іграшок, сувенірів, екологічний проєкт, мальований фільм, слайд-фільм, буклет, інтерактивна книга, мультимедійна презентація, гербарій, альбом, журнал, електронний колаж, колекція, макет, модель, книжка-розкладка, музична підбірка, наочні посібники, плакат, реферат, серія ілюстрацій, казка, довідник, стінгазета, сценарій свята, фотоальбом, карта тощо.

Усі матеріали проєкту бажано зібрати в папку.

Звертаємо увагу, що правильно організована проєктна діяльність характеризується активною участю вчителя лише на першому та останньому етапах. Виконання проєкту є виключно завданням учня, де він має скористатись можливістю набути необхідний досвід. Залучення вчителя на різних етапах проєкту є небажаним із точки зору необхідності забезпечити максимальний рівень активності та самостійності учня.

Наприкінці проєктної діяльності (на етапі презентації її результатів) учитель має дати об'єктивну оцінку кожному учаснику. Акцентуємо увагу, що вона складається із двох обов'язкових частин: позитивного оцінювання реальних здобутків і коректного аналізу припущених помилок, неточностей. Оцінювання має бути стимулюючим та мотивуючим. Не можна жорстко критикувати результати проєкту без відзначення чогось позитивного, оскільки в даному випадку це призведе до втрати учнем пізнавального інтересу та готовності в майбутньому виконувати самостійно подібну навчальну роботу. У проєктній діяльності можлива самооцінка й оцінка однокласників (взаємооцінювання).

Рекомендуємо критерії оцінювання проєктної діяльності учнів початкових класів [4]:

- самостійність роботи над проєктом;
- актуальність та значущість теми;
- повнота розкриття теми;
- оригінальність вирішення;
- артистизм і виразність виступу;
- розкриття змісту проєкту на презентації;
- використання засобів наочності, технічних засобів.

Тривалість виконання навчальних проєктів або дослідження в 1-2 класах має обмежуватись 1-2 тижнями, так як молодші школярі ще не вміють працювати самостійно упродовж тривалого часу. Вони потребують із боку дорослих постійної допомоги, підтримки та контролю, адже молодші школярі ще не вміють працювати самостійно упродовж тривалого часу. У 3-4 класах тривалість проєктів можна збільшити від 1 до 2 місяців.

Звертаємо увагу, що організовуючи проєктну діяльність у початковій школі, учитель має враховувати вікові й психолого-фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. Робота над проєктами дає змогу учителю здійснювати більш індивідуальний підхід до учнів.

До проєктної діяльності учнів початкових класів рекомендуємо залучати батьків. Попередньо на батьківських зборах потрібно роз'яснити суть, значущість проєктної діяльності для розвитку особистості дітей, познайомити з етапами роботи над проєктом, ролі і формах участі батьків у міру дорослішання дітей. Слід наголосити, що вони виконують лише роль помічника – допомогти знайти разом інформацію у книгах, зводити до бібліотеки, пошукати в Інтернеті, допомогти відібрати найголовніше, допомогти охайно оформити результати пошуку. Головне слово для батьків «допомогти», але не «зробити замість».

Рекомендуємо вчителям початкових класів, під час підготовки до навчальних проєктів ознайомитися з вебінарами, розташованими на освітніх інтернет-платформах:

– Зачепа В. Реалізація діяльнісного підходу через використання методу проєктів у початковій школі. URL: https://www.youtube.com/watch?v=dOoXpXuO_gI

– Алексеев В. Проєкти у початковій школі: методика, планування та реалізація. Проєкт «Банківська система. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HtFvSaiO-ds>

– Лисенко Я. Проєктна діяльність в освітньому процесі. З чого розпочати? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=42sfyan7u5c>

– Метод проєктів. Етапи створення проєкту. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CxcDoV2OFsw>

– Масло Г. Метод проєктів як один із шляхів реалізації діяльнісного підходу до навчання в НУШ. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=br0JdsEEti0>

– Іванова І. Проєкти у початковій школі. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=f5ghOLjxKkg>

Кожний проєкт обов'язково вимагає дослідницької роботи учнів. Головна ознака проєктної діяльності – пошук інформації, яка потім буде оброблена, осмислена та представлена учасникам проєктної групи.

Таким чином, використання технології проєктів дозволяє поєднати освітню діяльність з творчою, дослідницькою. Метод проєктів є сучасною педагогічною технологією, використання якої створює умови для всебічного розвитку особистості у процесі організації пошуково-дослідницької діяльності. Успіх упровадження проєктної технології залежить від усвідомлення вчителями початкових класів її значення, знання та дотримання ними алгоритму її організації.

Використані та основоположні джерела

1. Алексєєв В. Проєкти. Початкова школа. К.: Вид. дім «Перше вересня», 2018. 112 с.
2. Жила Г. Проєктна діяльність у початковій школі. URL: <http://surl.li/lgkja>.
3. Метод проєктів у початковій школі. /упоряд. О. Онопрієнко, О. Кондратюк. К.: Шкільний світ, 2007. 128 с.
4. Онопрієнко О. Управління проєктною діяльністю молодших школярів. Навчання і виховання учнів 4 класу: методичний посібник для вчителів / упор. О. Савченко. К.: Видавництво «Початкова школа», 2005. С. 53 – 54.
5. Освітні технології: навчально-методичний посібник / за ред. О. Пехоти. К.: АСК, 2002. 255 с.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <http://surl.li/tctb>.
7. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 27.10.2016 № 10/6-19 «Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи». URL: <http://surl.li/hoha>.

Методист з початкової освіти
навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності
та професійного розвитку КЗ СОШПО

О.В. Курган

Підпис наявний в оригіналі